

PRÆFATIO HIERONYMI IN EZRAM¹.

Utrum difficilius sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui. Nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, sententiæ est: et magnitudo oneris impositi ita cervicis premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quam levandum. Accedunt ad hoc invidiorum studia, qui omne quod scribimus, reprehendendum putant: et interdum contra se conscientia repugante, publice lacerant quæ occulte legunt, in tantum ut clamare compellat, et dicere: *Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa* (Psal. cxix, 2). Tertius annus est quod semper scribitis atque rescribitis, ut Ezræ librum² vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca et Latina volumina, aut quidquid illud est quod a nobis vertitur, non statim ab omnibus [A. hominibus] conspuendum sit. Frustra autem, ut ait quidam³, niti, neque aliud fatigando nisi odium querere, extremæ dementia

1. Exegimus cum hanc præfationem, tum vero ipsum Ezræ librum ad Vaticanam ms. olim reginæ Succorum num. 7, prenatao, remotissimè illum antiquitatis, ac probe cumprimis note.

2. Addunt editi libri cum aliquot recentioribus mss. et *Esther*: quasi non solum pro Ezræ volumino Latine reddendo, sed etiam pro libro *Esther* scriberent atque rescriberent Dominion et Rogatianus. Quod tamen falsum esse deprehenditur, tum ex tempore quo liber *Estheris*, longo post Ezram, in Latinum sermonem ab Hieronymo translatus est, tum ex personis ad quos infra præfatio in librum *Esther* perhibetur scripta: Paulæ namque juniori ac Eustochio virgini dedicatum esse constat, non Dominioni et Rogatiano, Mart.

— Dominion et Rogatianus, quibus inscribitur. Paulo ante, verba atque rescribitis reginæ mss. præmittit, qui et *Ezram* pro *Ezram* constanter legit.

est. Itaque obsecro vos, mi Dominion et Rogatiane charissimi, ut privata lectione contenti, librum non efferatis in publicum, nec fastidiosis ingeratis cibos, vitetisque eorum supercilium, qui iudicare tantum de aliis, et ipsi facere nihil noverunt. Si qui autem fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar, admonentes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distincte et per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio librorum diligentia conservetur. Nec quemquam moveat quod unus a nobis editus liber est: nec apocryphorum tertii et quarti⁴ somniis delectetur: quia et apud Hebræos Ezræ Neemiæque sermones in unum volumen coarctantur: et quæ non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senibus sunt⁵, procul abicienda. Si quis autem Septuaginta vobis opposuerit interpretes, quo-

3. Crispus Sallustius hic est, qui eam promittentiam in Jugurtha cap. 3: « Frustra autem niti, neque aliud fatigando, nisi odium querere, extremæ dementia est ».

4. Addit reginæ ms. cum vetustioribus editis libri.

5. Libros canone Hebræice veritatis comprehensos intelligit, uti fidem facit principium Scripturarum galeatum libris Samuelis ac Malachii præfixum. Mart.

— Marvult Victorius verbum *habentur* hic repeti hoc modo: « Quæ non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senibus habentur, sunt procul abicienda ». Ms. reginæ senioribus. Vide prologum galeatum, ubi ex aliorum sententia, non sua, XXIV senibus Apocal. librorum Scripturæ numerum comparat.

rum exemplaria varietas ipsa, lacerata et eversa⁶ demonstrat (nec potest utique verum asserti quod diversum est), mittite eum ad evangelia, in quibus multa ponuntur quasi de veteri testamento, quæ apud Septuaginta interpretes non habentur, velut illud: *Quoniam Nazareus vocabitur*: et: *Ex Aegypto vocavi filium meum*: et: *Videbunt in quem compuserunt*; multaque alia, quæ latiori operi⁷ reservamus: et quærite ab eo ubi scripta sint. Cumque proferre non poterit, vos legite de his exemplaribus quæ nuper a nobis edita⁸, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certe quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, vel aliter habetur quam a me versum est? Quid interpretem laniant? Interrogat⁹ Hebræos: et ipsis auctoribus, translationi meæ vel arrogent vel derogent fidem, porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere¹⁰,

et non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post Septuaginta translatore, jam Christi evangelio eoruscante, Judæos et Ebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, et Symmachum, et Theodotionem, et curiose legunt, et per Origenis laborem in *Italois*, Ecclesiis dedicarunt. Quanto magis Latini grati esse deberent, quod exultantem conerent Græciam a se aliquid mutuari¹¹? Primum enim magnorum sumptuum est et infinite difficultatis, exemplaria posse habere omnia: deinde etiam qui habuerint, et Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis e multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo quidam nuper apud Græcos accidit¹², ut interdum Scripturæ sensum relinquens, uniuscujusque interpretis¹³ sequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ lingue saltem parvam habemus scientiam, et Latinus nobis utunque sermo non deest, et de aliis magis possumus iudicare, et

1. Malim equidem *inversa* legi, siquidem compertum est, exemplaria Græca, et quæ ex iis sunt omnium antiquissima ac præstantissima, Alexandrinum, quod dicimus, et Romanum, notum in canonicorum librorum seriem tertium quoque *Esdræ* recipere, sed et cæteris præponere, inverso ordine, ut qui ab Ecclesia Latina inter apocryphos rejicitur, ita Græcis probatur, ut in eorum codicibus priorem locum obtineat. Hoc vero est quod maxime causatur s. pater, qui gonibus *Esdræ* libros ad Hebræum canonem exigens, primus, ut videtur, omnium etiam apud Latinos, tertium librum qui *Isaia* à Græce inscribitur, utpote Hebræis repudiatum, nec eorum lingua conscriptum, sed Græca, docuit cum apocryphis esse abiciendum. Nihil jam dicimus de quarto, quem acriori adhuc censura s. pater perstringit cum hic atque alibi, tum præcipue libro contra Vigilantium. Falluntur enim qui eum putant auctoritatis aliquid ei libro tribuisse, cum scribens contra Helvidium, « Sive, inquit, Mosem volueris auctorem pentateuchi, sive *Esdræ* ejusdem instauratorem, non recuso ». Nam etsi illa de sacris codicibus instauratis mentio, ab hoc *Esdræ* libro repeti videatur, vulgaris tamen adeo erat ac tralatitia omnium sermone fabula, ut nihil ab eo repeti auctore opus esset. Cum vero Hieronymiano sententiæ accesserint universæ Ecclesiæ decreta, duoque tantum priores *Esdræ* libri in canonem recepti sint, projectæ ad omne mendacium audacia est, quod Clericus ad hunc Hieronymi locum, Erasmanam celumiam instaurans contra catholicos blaterat, *extra discrimen ullum tertium et quartum *Esdræ* librum a nobis nunc legi*.

2. Opus illud latius liber est de *optimo genere interpretandi*, de quo superius præfatione in paraphrasin sermonem habuit, ubi easdem Scripturæ sententias replicat, dicens: « Scripsi nuper librum de *optimo genere interpretandi*, ostendens illa de evangelio: *Ex Aegypto vocavi filium meum*, etc. » Mart.

— Hæc est quam exaravit haud multo post ad Pammachium epistola in nostra recensione *57*, de *optimo genere interpretandi*. Vido quæ de eo diximus paulo superius ad præf. in paraphrasin.

3. De prophetarum, opinor, versione loquitur a se nuper adnotata. Vide præfationem quam huic tomo præfiximus.

4. Bono æque sensu in reginæ ms. qui *interpretum laniant interrogent*, etc.

5. De hoc proverbio vide *chiliadas* Erasmi in voce *Andabate*. Huc enim amant ipsa lectionem. Mart.

6. Hic autem puto innui psalterium et prophetas, quo ex Hebræo fuerat interpretatus, et Sophronius in Græcum ex Latino refundit. Vido cap. 131 libri de *viris illustribus*.

7. Hic Apollinaris Laodiceus est, quem de nomine appellat libro secundo *apologie contra Rufinum*, num. 34: « Prætermitto, inquit, Apollinarium, qui bono quidem studio, sed non secundum scientiam, de omnium translationibus in unum vestimentum pannos assure conatus est, et consequentiam Scripturæ non ex regula veritatis, sed ex suo iudicio retexere, etc. »

8. Plures mss. *uniuscujuslibet interpretis*.

ea quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere. Itaque licet et excetra sibilet¹, victorque Simon² incendia jactet (*Eneid.* lib. II) : nunquam meum, juvante Christo, silebit eloquium : etiam præcisa lingua balbutiet. Legant qui volunt :

1. Exemplaria canonis legunt hic *excetra*, sicut scriptum habent quamplures mss. alii codices. Unus Vaticanus, et alter domus Carthusianorum secus Avenionem ita retinent, et *hydra sibilet*. Eodem sensu biblia sacra mss. collegii Avenionensis e societate Jesu legunt *licet serpens sibilet*. In uno e manus-

qui nolunt abjiciant. Eventilent apices, litteras calumniantur : magis vestra charitate provocabor ad studium, quam illorum detractioe et odio deterrebor.

criptis Silvæ Majoris ridiculam posuit exscriptor hujusmodi locutionem : *Licet extra cittara sibilet*, MART.

2. Hemistichium istud est Virgilianum, quo Rationum carpere videtur Hieronymus. De Simone proditore insigni vide III lib. *Eneid.* MART.

INCIPIT

LIBER EZRÆ.

Cap. I. — In anno primo Cyri regis Persarum, ut completeretur verbum Domini ex ore Jeremie suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum : et transduxit vocem in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens :

Hæc dicit Cyrus rex Persarum : Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa. Quis est in vobis de universo populo ejus ? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat Jerusalem, quæ est in Juda, et ædificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Jerusalem. Et omnes reliqui in cunctis locis ubique habitant, adjuvent eum viri de loco suo, argento et auro, et substantiâ, et pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem.

Et surrexerunt principes patrum de Juda, et Benjamin, et sacerdotes, et levitæ, et omnis cujus Deus suscitavit spiritum³, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis et aureis, in substantiâ, in jumentis, in supellectili, exceptis his quæ sponte obtulerant. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, et posuerat ea in templo dei sui.

Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per ma-

num Mithridatis filii Gazabar, et annumeravit ea Sassabasar principi Judæ. Et hic est numerus eorum : phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi quadringenti decem : vasa alia mille. Omnia vasa aurea et argentea quinque milla quadringenta : universa tulit Sassabasar cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

Cap. II. — Hi sunt autem filii provinciæ qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, et reversi sunt in Jerusalem et Judam, unusquisque in civitatem suam. Qui venerunt cum Zorobabel, Jesua, Neemia, Saraia, Raclaiâ, Mardochai, Belsan⁴, Mesphar, Begnai, Reum, Baana. Numerus virorum populi Israel :

Filii Pharos⁴, duo millia centum septuaginta duo : filii Sephetia, trecenti septuaginta duo ; filii Arca, septingenti septuaginta quinque ; filii Phaeth Moab, filiorum Josue Joab, duo millia octingenti duodecim : filii Elam, mille ducenti quinquaginta quatuor ; filii Zethua, nongenti quadraginta quinque ; filii Zachai septingenti sexaginta ; filii Bani, sexcenti quadraginta duo ; filii Bebai, sexcenti viginti tres ; filii Azgad, mille ducenti viginti duo ; filii Adoniam, sexcenti sexaginta sex ; filii Beguai, duo millia quinquaginta-

1. Regius codex : *Et præcepit per totum regnum suum ex scripto dicens, etc.* MART.

2. Plus habet reginam ms. *Spiritum sanctum* : paulo post *adjuverunt pro adjuvarunt* legi.

3. Regimo ms. *Belran* et *Beguai*, minus tamen recte.

4. Idem ms. *Pharos* pro *Pharos*, tum *Thessesfeta* pro *Sephetia*, denique *Fet Moab* pro *Phaeth Moab*, atque alia ejusmodi scripturæ vitia quæ sigillatim adnotare vix operæ pretium est.

ginta sex; filii Adin, quadringenti quinquaginta quatuor; filii Ather qui erant ex Ezechia¹, novaginta octo; filii Bezai, trecenti viginti tres; filii Jora, centum duodecim; filii Asom, ducenti viginti tres; filii Gobbar, novaginta quinque; filii Beth-Leem, centum viginti tres viri; Netupha, quinquaginta sex; viri Anathoth, centum viginti octo; filii Azmaveth, quadraginta duo; filii Cariath-Arim, Cephira, et Beroth, septingenti quadraginta tres; filii Arama et Gaba, sexcenti viginti unus; viri Machmas, centum viginti duo viri; Beth-El et Ai² ducenti viginti tres; filii Nebo, quinquaginta duo; filii Megbis, centum quinquaginta sex; filii Elam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor; filii Arim, trecenti viginti; filii Lod, Adid, et Ono, septingenti viginti quinque; filii Jericho, trecenti quadraginta quinque; filii Senaa, tria millia sexcenti triginta.

Sacerdotes: filii Idaia³ in domo Jesuae, nonaginti septuaginta tres; filii Emmer, mille quinquaginta duo; filii Pheshur⁴ mille ducenti quadraginta septem; filii Arim, mille decem et septem.

Levite: filii Jesuae, et Cedmiel filiorum Odevia, septuaginta quatuor. Cantores: filii Asaph, centum viginti octo. Filii janitorum: filii Selum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai; universi centum triginta novem. Nathinaei: filii Siha, filii Asupha, filii Tebbooth, filii Ceros, filii Saa, filii Phadon, filii Lebana, filii Agaba, filii Accub, filii Agab, filii Semla, filii Anan, filii Gaddel, filii Gaer, filii Raia, filii Rasin, filii Necoda, filii Gazem, filii Aza, filii Phasea, filii Besee, filii Asennaa, filii Munim, filii Nephusim, filii Beebuc, filii Acupha, filii Arur, filii Besluth, filii Naïda, filii Arsa, filii

1. Hic paulo pressius ad Hebraea legimus reginam ms. *Jezechia*; et mox *Gabbar* pro *Gebbar*, et *Nepte* pro *Netupha*, *Cephira* pro *Cephira*, denique *Gabasse* pro *Gabaa*, quae videtur scribarum menda.

2. Cum sint et nostri, et quos Martianeus laudat, mss. libri qui preferant *Gai* pro *Ai*, non scribarum eas esse culpam, sed doctam ipsius fortasse interpretis curam putandum est, cum et in Hebraeo per \aleph effatur \aleph , quam litteram per γ vetustiores interpretes passim reddunt.

3. Vulgati *Iadaia*; regin. ms. *Adaia*: piget vero longius hoc persaequi.

4. Idem retinet hic loci *Pheshur* vel *Peshur* sine *hh*, hoc est sine *heth* Hebraeo, quod tamen legitur פֶּשֶׁחֻר *Peshhur*, MART.

Bercos, filii Sisara, filii Thema, filii Nasia, filii Alupha.

Filii servorum Solomonis, filii Sotei, filii Sopheret, filii Pharuda, filii Fala, filii Dercon, filii Gaddel, filii Saphatia, filii Atil, filii Phochereth, qui erant de Asebaim, filii Ammi: omnes Nathinaei, et filii servorum Salomonis, trecenti novaginta duo.

Et hi qui ascenderunt de Thelmalae [Al. Thelmalaj], Thelarsa, Cherub, Eddon, Emmer⁵, et non potuerunt indicare domum patrum suorum et semen suum, utrum ex Israel essent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquaginta duo.

Et de filiis sacerdotum: Filii Hobia, filii Aecos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, et vocatus est nomine eorum: hi quiesierunt scripturam genealogiae suae, et non invenerunt, et ejecti sunt de sacerdotio.

Et dixit Athersatha eis ut non comederent de Sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus. Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta, exceptis servis eorum et ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem: et in ipsis cantores atque cantatrices ducenti. Equi eorum septingenti triginta sex; muli eorum, ducenti quadraginta quinque; camelorum, quadringenti triginta quinque; asini eorum, sex millia septingenti viginti.

Et de principibus patrum, cum ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo. Secundum vires suas dederunt impensas operis, auri solidos sexaginta⁶ millia et mille, argenti minas quinque millia, et vestes

5. Scriptorum vitio confusa sunt isthaec nomina, sic enim habent mss. codices *Arscherub* et *Dan* et *Mer*: prodivi quidem lapsu scribunt et *Dan* pro *Eddon* pro *et*, *Mer* pro *Emmer*, MART.

6. Hic quoque error est in numero: nam pro *sexaginta* posuerunt *quadraginta*, numericis notis hoc modo transpositis, *xl* *millia*, pro *lx* *millia*. Canon Memmianus habet in contextu, *solidos octo millia et mille*, in margine vero *xl* notat pro *cccc*, MART.

— Regin. ms. porreptam, *solidos quadraginta et mille*: Martianeus in suis videtur offendisse, *quadraginta millia et mille*: quae tamen falsa ipsa quoque est lectio.

sacerdotales centum. Habitaverunt ergo sacerdotes et levite, et de populo, et cantores, et janitores, et Nathinaei, in urbibus suis, universusque Israel in civitatibus suis.

Cap. III. — Jamque venerat mensis septimus, et erant filii Israel in civitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi viri unus in Jerusalem, et surrexit Josue filius Josedece, et fratres ejus sacerdotes, et Zorobabel filius Salathiel, et fratres ejus, et edificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocaustata, sicut scriptum est in lege Mosi viri Dei. Collocaverunt autem¹ altare Dei² super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, et obtulerunt super illud holocaustum Domino mane et vespere: feceruntque solemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, et holocaustum diebus singulis per ordinem secundum praecceptum opus diei in die suo. Et post haec holocaustum jure, tam in calendis quam in universis solemnitatibus Domini, quae erant consecratae, et in omnibus in quibus ultro offerrebat manus Domino. A primo die mensis septimi coeperunt offerre holocaustum Domino: porro templum Dei fundatum aedum erat. Dederunt autem pecunias latomis et cementariis: cibum quoque et potum, et oleum, Sidoniis Tyriisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod praeeperat Cyrus rex Persarum eis.

Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, coeperunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedece, et reliqui de fratribus eorum sacerdotes, et levite, et omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem, et constituerunt levitas a viginti annis et supra, ut urgerent opus Domini. Stetitque Josue et filii ejus, et fratres ejus: Cedmiel et filii ejus, et filii Juda, quasi vir

unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei³: filii Enadad, et filii eorum, et fratres eorum levite.

Fundato igitur a cementariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis et levite filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israel. Et concinebant in hymnis et confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia ejus super Israel. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini: plurimi etiam de sacerdotibus et levitis, et principes patrum, seniores⁴, qui viderant templum prius, cum fundatum esset hoc templum⁵ in oculis eorum, flebant voce magna: et multi vociferantes in laetitia, elevabant vocem. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris letantium, et populus florus populi: commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, et vox audiebatur procul.

Cap. IV. — Audierunt autem hostes Jude et Benjamin quia filii captivatis edificarent templum Domino Deo Israel: et accedentes ad Zorobabel et ad principes patrum, dixerunt eis: Edificemus vobiscum, quia ita ut vos, quærimus Deum vestrum: ecce nos immolamus victimas a diebus Azor Addan regis Assur, qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel, et Josue, et reliqui principes patrum Israel: Non est vobis et nobis ut aedificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli edificabimus Domino Deo nostro, sicut praecipit nobis Cyrus rex Persarum.

Factum est igitur ut populus terrae impediret manus populi Jude, et turbaret eos in edificando. Conduxerunt quoque [Al. autem] adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum.

1. Collocaverunt autem, etc. Regius codex: *Et collocaverunt altare Dei Israel super bases suas; deterrebant autem eos per circuitum populi terrarum*, MART.

2. Nomen Dei hic retinet cum reginæ ms. ipso etiam Hebraeus textus et Graecus.

3. Alter idem regius ms. *Et filii Juda unanimiter; ut instarent super eos qui faciebant opera in domo Dei...* et fratres eorum levite fundaverunt edificantes templum Domini, et steterunt sa-

cerdotes, etc. Doimæ v. 11: *Et responderunt in laude et in confessione Domino, quoniam bonus est. Has omnes variantes lectiones reliquit supra dictus codex num. 3564 in bibliotheca christianissimi regis. MART.*

4. Hoc modo legit praestantissimum exemplar ms. San-Germanens. num. 15. Alii mss. codices minus bene legunt, et hoc templum, etc. MART.

5. Vulgati et hoc templum, etc. refragantibus nostris aitorumque mss.

rum, et usque ad regnum Darii regis Persarum.

In regno autem Assueri, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores Judæe et Jerusalem. Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam Mithridates, et Thabeel, et reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum: epistola autem accusationis scripta erat Syrlace, et legebatur sermone Syro. Reum Beeltem, et Samsai scriba scripserunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi: Reum Beeltem, et Samsai scriba, et reliqui consiliarios eorum, Dinai, et Apharsathchai¹, Terphalei, Apharsai, Erchuai, Babylonii, Susanechai², Deai, Elamita, et ceteri de gentibus quas transtulit Asephar magnus et gloriosus: et habitare eas fecit in civitatibus Samariae, et in reliquis regionibus trans flumen in pace.

Hoc est exemplar epistolæ quam miserunt ad eum:

ARTAXERXI REGI, SERVI TUI, VIRI QUI SUNT TRANS FLUVIUM, SALUTEM DICUNT.

Notum sit regi, quia Judæi, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem et pessimam, quam edificat, extruunt muros ejus, et parietes componentes. Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa edificata fuerit, et muri ejus instaurati, tributum, et vectigal, et annuos redditus non dabunt, et usque ad reges hec noxa perveniet. Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, et quia lesiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus et nuntiavimus regi, ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum, et invenies scriptum in commentariis: et scies quoniam urbs illa urbs rebellis est, et nocens regibus et provinciis, et bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quamobrem et civitas ipsa destructa est. Nuntiavimus nos regi, quoniam si civitas illa edificata fuerit, et muri ipsius instaurati, possessionem trans fluvium non habebis.

Verbum misit rex ad Reum Beeltem, et Samsai scribam, et ad reliquos qui erant in consilio

1. Regino ms. *Dinai* et *Pharsathai*, et mox *Susanechamni*.

2. Mss. habent *Apharsathai* sine *Q* *capit* in fine vocis. Hebraeus non sibi constat in hoc scribendo nomine, nam hic scribitur cum *Q* *thau* in medio,

eorum habitatores Samariae, et ceteris trans fluvium, salutem dicens et pacem.

Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me. Et a me preceptum est: et recensuerunt, inveneruntque quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat, et seditiones et prelia concitantur in ea: nam et reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui et dominati sunt omni regioni quæ trans fluvium est: tributum quoque et vectigal, et redditus accipiebant. Nunc ergo audite sententiam: ut prohibeatis viros illos, et urbs illa non edificetur, donec si forte a me jussum fuerit. Videte ne negligenter hoc impleatis, et paulatim crescat malum contra reges.

Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum, et Samsai scriba, et consiliariis eorum: et abierunt festini in Jerusalem ad Judeos et prohibuerunt eos in brachio et robore. Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, et non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

Cap. V. — Prophetaverunt autem Aggeus propheta et Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judeos, qui erant in Judæa et Jerusalem, in nomine Dei Israel. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedece, et cepērunt edificare templum Dei in Jerusalem, et cum eis prophetae Dei adjuvantes eos.

In ipso tempore venit ad eos Thathannai³, qui erat dux trans flumen, et Stharbuzei, et consiliarii eorum: sicque dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium, ut domum hanc edificaretis, et muros hos instauraretis? Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina hominum auctorum illius adificationis. Oculis autem Dei eorum factus est super senes [i. e. seniores] Judæorum, et non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, et tunc satisfacerent adversum accusationem illam.

Exemplar epistolæ, quam misit Thathannai dux regionis trans flumen, et Stharbuzei, et consiliarios ejus Arphasachai, qui erant trans

infra autem capite v, vers. 6, absque ullo *thau*, *Apharsachai*. *MARR.*

3. Constante absque aspiratione *Tattannai* fertur regis. *MSS.*

flumen, ad Darium regem. Sermo quem miserunt ei, sic scriptus erat.

DARIO REGI PAX OMNIS.

Notum sit regi, isse nos ad Judæam provinciam, ad domum Dei magni, quæ edificatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus, opusque illud diligenter extruitur, et crescit in manibus eorum. Interrogavimus ergo senes illos, et ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc edificaretis, et muros hos instauraretis? Sed et nomina eorum quævisimus ab eis, ut nuntiarem tibi, quæ scripsimus nomina virorum, qui sunt principes in eis. Hujuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei celi et terræ, et edificamus templum, quod erat extructum ante hos annos multos, quodque rex Israel¹ magnus edificaverat, et extruxerat. Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum celi, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldei, domum quoque hanc destruxit, et populum ejus transtulit Babylonem.

Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum, ut domus Dei hæc edificaretur. Nam et vasa templi Dei² aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Jerusalem, et asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, et data sunt Sassabasar vocabulo, quem et principem constituit, dixitque ei: Hæc vasa tolle, et vade, et pone ea in templo, quod est in Jerusalem, et domus Dei edificetur in loco suo. Tunc itaque Sassabasar ille venit et posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem, et ex eo tempore usque nunc edificatur, et necdum completum est.

Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, utrumnam a Cyro rege jussum sit ut edificaretur domus Dei in Jerusalem, et voluntatem regis super hac remittat ad nos.

Cap. VI. — Tunc Darius rex præcepit: et recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, et inventum est in Eclataniis, quod est castrum in Medena³ provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius:

Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decrevit, ut domus Dei, quæ est in Jerusalem, edificaretur in loco ubi immolent hostias, et ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta⁴, et latitudinem cubitorum sexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, et sic ordines de lignis novis: sumptus autem de domo regis dabuntur. Sed et vasa templi Dei aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, et attulerat ea in Babylone, reddantur et referantur in templum Jerusalem in locum suum; quæ et posita sunt in templo Dei.

Nunc ergo Thathannai [i. e. Tanna] dux regionis, quæ est trans flumen, Stharbuzei, et consiliarii vestri Apharsachai, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis, et dimittite fieri templum Dei⁵ illud a duce Judeorum et a senioribus eorum, domum Dei illam edificent in loco suo. Sed et a me præceptum est, quid oporteat fieri a presbyteris Judeorum illis, ut edificetur domus Dei, scilicet, ut de arca regis, id est, de tributis, quæ dantur de regione trans flumen, studiosæ sumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod si necesse fuerit, et vitulos, et agnos, et hædos in holocaustum Deo celi, frumentum, sal, vinum, et oleum, secundum ritum sacerdotum, qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia. Et offerant oblationes Deo celi, orientique pro vita regis et filiorum ejus. A mo ergo positum est decretum, ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo: domus autem ejus publicetur. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, et populum qui extenderit manum suam

1. Tacet regine ms. *Israel*, quod est tamen in Hebraeo textu nomen.

2. Hic vero *Dei* nomen, quod Martianeus prætermiserat, restitimus ex reginae ms. consentiente Hebr. textu, cæterisque Vulgatis libris.

3. In regio codice legitur in *medina* provincia. Canon Memmianus in textu habet *Medana*, in margine vero, *alibi Madana*, *alibi Madana*. Quæ pro-

foco sunt levissimi momenti, nec tamen omnino prætermittenda propter eos, qui laboribus studiosorum insidiantur. *MARR.*

4. Altitudinis cubitos *septuaginta*, et latitudinis *triginta* regin. ms. supputat.

5. Illud *Dei*, quod tamen et in Hebr. resonat, regin. ms. omittit.

ut rapugnet, et dissipet domum Dei illam, quae est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum quod studioso impleri volo.

Igitur Thathannai, dux regionis trans flumen, et Stharbazanai, et consiliarii ejus, secundum quod praeceperat Darius rex, sic diligenter exsecuti sunt. Seniores autem Judaeorum aedificabant et prosperabantur juxta prophetiam Aggaei prophetae, et Zachariae filii Addo: et aedificaverunt et construxerunt, jubente Deo Israel, et jubente Cyro et Dario, et Artaxerxe, regibus Persarum: et compleverunt domum Dei istam usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

Fecerunt autem filii Israel, sacerdotes et levitae, et reliqui filiorum transmigrationsis, dedicationem domus Dei in gaudio. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel, duodecim, juxta numerum tribuum Israel. Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, et levitae in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Mosi. Fecerunt autem filii Israel transmigrationsis pascha, quarta decima die mensis primi. Purificati enim fuerant sacerdotes et levitae quasi unus: omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationsis, et fratribus suis sacerdotibus, et sibi. Et comederunt filii Israel, qui reversi fuerant de transmigrationse, et omnes, qui se separaverant a coinquinacione gentium terre ad eos, ut quaererent Dominum Deum Israel. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in letitia, quoniam letificaverat eos Dominus, et converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

Cap. VII. — Post haec autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Ezras filius Saratae, filii Azariae, filii Helciae, filii Sellum, filii Sadoc, filii Ahitob, filii Amariae, filii Azariae, filii Maraioth, filii Zaraiae, filii Ozi, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio. Ipse Ezras ascendit de Babylone, et ipse scriba velox in lege Mosi, quam dedit Dominus Deus Israel: et dedit ei rex secundum

1. In regin. ms. filii Ahtob, filii Amraias tum filii Maraioth filii Azaria, etc.

manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus. Et ascenderunt de filiis Israel, et de filiis sacerdotum, et de filiis levitarum, et de cantoribus, et de janitoribus, et de Nathinaeis, in Jerusalem, anno septimo Artaxerxis regis. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis. Quia in primo die mensis primi cupit ascendere de Babylone, et in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se. Ezras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, et faceret et doceret in Israel praeceptum et iudicium.

Hoc est autem exemplar epistolae editi, quod dedit rex Artaxerxes Ezrae sacerdoti, scribae credito in sermonibus et praeceptis Domini, et caeremoniis ejus in Israel.

ARTAXERXES REX REGUM EZRAE SACERDOTI, SCRIBAE LEGIS DEI CAELI DOCTISSIMO, SALUTEM.

A me decretum est, ut cuiusque placuerit in regno meo de populo Israel, et de sacerdotibus ejus, et de levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat. A facie enim regis, et septem consiliatorum ejus, missus es, ut visites Judaeam et Jerusalem in lege Dei tui, quae est in manu tua, et ut feras argentum et aurum, quod rex et consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est. Et omne argentum et aurum quodcumque inveneris in universa provincia Babylonis, et populus offerre voluerit, et de sacerdotibus quae sponte obtulerint domui Dei tui, quae est in Jerusalem, libere accipe, et studiose eme de hac pecunia vitulos arietes, agnos et sacrificia et libamina eorum, et offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem. Sed et si quid tibi et fratribus tuis placuerit, de reliquo argento et auro ut facias, juxta voluntatem Dei vestri facite. Vasa quoque, quae dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem. Sed et caetera, quibus opus fuerit in domo Dei tui, quantumcumque necesse est ut expandas, dabitur de thesauro, et de fisco regis, et a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arce publicae, qui sunt trans flumen, et quodcumque petierit a vobis Ezras sacerdos, scriba legis Dei caeli, absque mora detis, usque

2. Prima manu in reginae codice scriptum fuit dabis.

ad argenti talenta centum, et usque ad frumenti coros centum, et usque ad vini batos centum, et usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. Omne, quod ad ritum Dei caeli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei caeli, ne forte irascatur contra regnum regis et filiorum ejus. Vobisque notum facimus de universis sacerdotibus, et levitis, et cantoribus, et janitoribus, Nathinaeis, et ministris domus Dei hujus, ut vectigal, et tributum, et annonas non habeatis potestatem imponendi super eos. Tu autem, Ezra secundum sapientiam Dei tui, quae est in manu tua, constituas iudices et praesides, ut iudicent omni populo qui est trans flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed et imperitos docete libere. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter, iudicium erit de eo, sive in mortem, sive in exsilium, sive in condemnationem substantiae ejus, vel certe in carcerem.

Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quae est in Jerusalem, et in me inclinavit misericordiam suam coram rege et consiliatoribus ejus, et universis principibus regis potentibus.

Et ego confortatus manu Domini Dei mei, quae erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

Cap. VIII. — Hi sunt ergo principes familiarum, et genealogia eorum qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone. De filiis Phinees, Gerson. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Attus. De filiis Sechenie, filiis Pharos, Zacharias: et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta. De filiis Phaet-Moab, Elioenai filius Zare, et cum eo ducenti viri. De filiis Sechenie, filius Ezechiel, et cum eo trecenti viri. De filiis Adden, Abed, filius Jona-

than, et cum eo quinquaginta viri. De filiis Elam, Isaias filius Athaliae, et cum eo septuaginta viri. De filiis Saphathie, Zebedia, filius Michael, et cum eo octoginta viri. De filiis Joab, Obedia filius Jehiel, et cum eo ducenti decem et octo viri. De filiis Selomith, filius Josphiae, et cum eo centum sexaginta viri. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, et cum eo viginti octo viri. De filiis Ezgad, Johanan filius Eccean, et cum eo centum et decem viri. De filiis Adoniam, qui erat novissimi: et haec nomina eorum: Elipheleth, et Jeiel, et Samaias, et cum eis sexaginta viri. De filiis Begui, Uthai et Zachur, et cum eis sexaginta viri.

Congregavi autem eos ad fluvium qui decurrit ad Aava, et mansimus ibi tribus diebus: quosvisque in populo et in sacerdotibus de filiis Levi, et non inveni ibi. Itaque misi Eliezer, et Ariel, et Semeiam, et Elnathan, et Jarib, et alterum Elnathan, et Nathan, et Zachariam, et Mossolan principes: et Jojarib, et Elnathan sapientes. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphia loco, et posui in ore eorum verba quae loquerentur ad Eddo, et fratres ejus Nathinaeos, in loco Chasphiae, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri. Et adduxerunt nobis per manus Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Mooli, filii Levi, filii Israel, et Sarabaiam, et filios ejus et fratres ejus decem et octo et Asabiam, et cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus et filios ejus viginti: et de Nathinaeis, quos dederat David et principes ad ministeria levitarum, Nathinaeos ducentos viginti: omnes hi suis nominibus vocabantur.

Et praedicaivi ibi jejuniunum juxta fluvium Aava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, et peteremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris, universaeque substantiae nostrae. Erubui enim petere a rege auxilium et equites, qui de-

1. Idem ms. Pheth Moab, et Azaria pro Zare: tum preponit versiculum de filiis Adden Ahd, et qui subsequitur de filiis Sechenia, etc. qui amanuensium est lapsus. Hiezechiel quoque pro Ezechiel mox legit, et paulo post Abedia filius Iechiel, denique Ezgad pro Ezgad, et Seccan pro Eccean.

2. Regina ms. Hehikel, ubi et notat de subsequenti nomine Samaias, quod alibi Ramaias dicitur. Praeterea Zachur cum gemino c legit: in Hebr. et Graeco Zabud scriptum est. Hieronymus quod et Martianeus observat, כ pro ב, et ל pro ר accepit.

3. In Hebraeo hodierno זבד Zabud legitimus, quod Septuaginta interpretes etiam legebant זבד. Hieronymus e contra pro ב beth, in suis exemplaribus Hebraeis legebat ב caph, et ל res, pro ל dath, זבד Rachur, non Zabud, Mart.

4. Hic atque infra Havua pro Aava, et Mesolan pro Mossolan in reginae ms. legitur.

5. Idem ms. Sabiam pro Asabiam, et Saian pro Isaiam praefert.

fenderent nos ab inimico in via : quia dixeramus regi : Manus Dei nostri est super omnes qui quaerunt eum in bonitate : et imperium ejus et fortitudo ejus, et furor super omnes, qui derelinquunt eum. Jejunavimus autem, et rogavimus Deum nostrum pro hoc : et evenit nobis prospere. Et separavi de principibus sacerdotum duodecim, Saraaiam, Asabiam, et cum eis de fratribus eorum decem. Appendique eis argentum et aurum, et vasa consecrata domus Dei nostri, quae obtulerat rex et consiliatores ejus, et principes ejus, universusque Israel eorum, qui inventi fuerant : et appendi in manibus eorum argenti sexcenta quinquaginta, et vasa argentea centum, auri centum talenta : et crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, et vasa eris fulgentis optimi duo, pulchra et aurum. Et dixi eis : Vos sancti Domini, et vasa sancta, et argentum et aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum : vigilate et custodite donec appendatis eorum principibus sacerdotum, et levitarum, et ducibus familiarum Israel in Jerusalem, in thesaurum domus Domini. Susceperunt autem sacerdotes et levitae pondus argenti, et auri, et vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri.

Promovimus ergo¹ a flumine Aava duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Jerusalem : et manus Dei nostri fuit super nos, et liberavit nos de manu inimici et insidiatoris in via. Et venimus Jerusalem et mansimus ibi diebus tribus. Die autem quarta appensum est argentum, et aurum, et vasa² in domo Dei nostri per manum Meremoth filii Uriae sacerdotis, et cum eo Eleazar filius Phineas, cumque eis Jozabed filius Josue, et Noadaia filius Bennoi levitae, juxta numerum et pondus omnium : descriptumque est omne pondus in tempore illo.

Sed et qui venerant de captivitate filii transmigrationsis, obtulerunt holocaustomata Deo Israel, vitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim : omnia in holocaustum Domino. Dederunt autem edicta

1. Priora haec verba, *promovimus ergo*, in reginae ms. desiderantur.

2. Hic iterum voces *et vasa*, quae in Hebr. tamen sunt, regium ms. omittit. Mox *Remoth* pro *Meremoth* legit.

regis satrapis, qui erant de conspectu regis, et ducibus trans flumen, et oleverunt populum et domum Dei.

Cap. IX. — Postquam autem haec completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes : Non est separatus populus Israel, sacerdotes et levitae, a populis terrarum, et de abominationibus eorum, Chananæi videlicet, et Hethæi, et Pherezæi, et Jebusei, et Ammonitarum, et Moabitaram, et Ægyptiorum, et Amorrhæorum : tulerunt enim de filiabus eorum sibi et filiis suis, et commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum : manus etiam principum et magistratum fuit in transgressione hac prima. Cumque audissem sermonem istum, sedi pallium meum et tunicam, et ovelli capillos capitis mei et barbae, et sedi mœrens. Convenierunt autem ad me omnes qui timebant verbum Dei Israel, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant, et ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum : et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, et scisso pallio et tunica, curvavi genua mea, et expandi manus meas ad Dominum Deum meum, et dixi : Deus meus, confundor et erubescio levare faciem meam ad te : quoniam iniquitates nostrae multiplicatae sunt super caput, et delicta nostra creverunt usque ad caelum, a diebus patrum nostrorum : sed et nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, et reges nostri, et sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, in gladium, in captivitatem, in rapinam, et in confusionem vultus, sicut et die hac. Et nunc quasi parum et ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiae, et daretur nobis paxillus³ in loco sancto ejus, et illuminaret oculos nostros Deus noster, et daret nobis vitam modicam in servitute nostra, quia servi sumus, et in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam, et sublimaret domum Dei nostri, et exstrueret solitudines

3. Reginae ms. *paxillus* habet duobus verbis pro *paxillus*, quem errorem alii quoque Latini codices errant.

ejus, et daret nobis sepem¹ in Juda et Jerusalem. Et nunc quid dicemus, Deus noster, post haec? Quia dereliquimus mandata tua, quae praecipisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens : Terra ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum caeterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad eos coinquinatione sua. Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, et filias eorum ne accipiat filii vestris, et non queratis pacem eorum, et prosperitatem eorum, usque in aeternum : ut confortemini, et comedatis quae bona sunt terrae, et haeredes habeatis filios vestros usque in saeculum. Et post omnia quae venerunt super nos in operibus nostris pessimis, et in delicto nostro magno, quia in Deus nos liberasti nos de iniquitate nostra, et dedisti nobis salutem sicut est hodie, ut non converteremur et irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Nunquid iratus es nobis usque ad consummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? Domine Deus Israel, justus es tu : quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce, coram te sumus in delicto nostro. Non enim stari potest coram te super hoc.

Cap. X. — Sic ergo orante Ezra, et implorante eo, et flente, et jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israel coetus grandis nimis virorum et mulierum et puerorum, et flevit populus multo fletu. Et respondit Sechenias filius Jeiel² de filiis Elam, et dixit Ezra : Nos praevicati sumus in Deum nostrum, et duximus uxores alienigenas de populis terrae, et nunc, si est penitentia in Israel super hoc, percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini et eorum qui timeant praecipium Domini Dei nostri : secundum legem fiat. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum : confortare, et fac.

Surrexit ergo Ezra, et adjuravit principes sacerdotum et levitarum, et omnem Israel, ut facerent secundum verbum hoc, et juraverunt.

1. Iterum *sepem* pro *sepem* haud recte cum quibusdam aliis Latinis codicibus, Lyrano atque Estio, reginae ms. praefert.

Et surrexit Ezra ante domum Dei, et abiit ad cubiculum Johanam filii Eliasib, et ingressus est illic, panem non comedit, et aquam non bibit : lugebat enim in transgressione eorum qui de captivitate venerant. Et missa est vox in Juda et in Jerusalem omnibus filiis transmigrationsis, ut congregarentur in Jerusalem : et omnis qui non venerit in tribus diebus juxta concilium principum et seniorum, auferetur universa substantia ejus, et ipse abjicietur de coetu transmigrationsis.

Convenerunt igitur omnes viri Juda et Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vicesimo die mensis : et sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato et pluvii. Et surrexit Ezra sacerdos, et dixit ad eos : Vos transgressi estis, et duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israel. Et nunc dato confessionem Domino Deo patrum vestrorum, et facite placitum ejus, et separamini a populis terrae, et ab uxoribus alienigenis. Et respondit universa multitudo, dixitque voco magna : Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

Verumtamen quia populus multus est, et tempus pluviae, et non sustinemus stare foris, et opus non est diei unius vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto), constituamur principes in universa multitudo : et omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, et cum his seniores per civitatem et civitatem, et judices ejus, donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc.

Igitur Jonathan filius Azael, et Jaasia filius Thecae, steterunt super hoc, et Mesollam et Sebethai levites adjuverunt eos : feceruntque se filii transmigrationsis. Et abierunt, Ezra sacerdos, viri et principes familiarum, in domum patrum suorum, et omnes per nomina sua, et sederunt in die primo mensis decimi ut quererent rem. Et consummati sunt omnis viri qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

Et inventi sunt de filiis sacerdotum, qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josue filii Josedec, et fratres ejus, Maasia, et Elieoz, et Ja-

2. Continuo reginae ms. aspirat *Schiel*.

Et iuxta eum ædificavit Jedaia filius Aromaph contra domum suam. Et iuxta eum ædificavit Attus filius Asebenie. Mediam partem vice ædificavit Melchias filius Erem, et Asub filius Phaeth Moab, et turrim furnorum. Et iuxta eum ædificavit Sellum filius Alloes princeps media partis vici Jerusalem, et ipse et filia ejus. Et portam vallis ædificavit Anun et habilitatores Zanoë: ipsi ædificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vestes, et mille cubitos in muro usque ad portam sterquilini. Et portam sterquilini ædificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Belaccharem: ipse ædificavit eam, et statuit valvas ejus, et seras, et vestes. Et portam fontis ædificavit Sellum filius Cholozai¹, princeps pagi Maspha ipse ædificavit eam; et texti, et statuit valvas ejus, et seras, et vestes, et muros piscinæ Siloe in hortum regis, et usque ad gradus qui descendunt de civitate David. Post eum ædificavit Neemias filius Azboc, princeps dimidiæ partis vici Bethsur, usque contra sepulcra [AL. sepulchrorum] David, et usque ad piscinam quæ grandi opere constructa est, et usque ad domum fortium. Post eum ædificaverunt levite, Reum filius Benni. Post eum ædificavit Asebias princeps dimidiæ partis vici Coile in vico suo. Post eum ædificaverunt fratres eorum, Bavai² filius Enadad, princeps dimidiæ partis Coile. Et ædificavit iuxta eum Azer filius Josue, princeps Maspha, mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli. Post eum in monte ædificavit³ Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni. Post eum ædificavit Merimuth filius Uriæ filii Accus, mensuram secundam, a porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib. Et post eum ædificaverunt sacerdotes, viri de campestribus Jordanis. Post eum ædificavit Benjamin et Asub contra domum suam; et post eum ædificavit Azarias filius Maasie filii Ananie contra domum suam. Post eum ædificavit Bennui filius Enadad

mensuram secundam, a domo Azarie usque ad flexuram, et usque ad angulum. Phalel filius Ozi contra flexuram et turrim, quæ eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris: post eum Phadaia filius Pharos. Nathinai autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad orientem, et turrim, quæ proeminēbat. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam e regione, a turri magna et eminentiusque ad murum templi. Sorsum autem a porta equorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam. Post eos ædificavit Sadoch filius Emmer contra domum suam. Et post eum ædificavit Semaia filius Sochenia, custos portæ orientalis. Post eum ædificavit Anania filius Selemia, et Anum filius Seleph⁴ sextus mensuram secundam: post eum ædificavit Mossollam filius Barachia, contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias filius artificis usque ad domum Nathinæorum, et scruta vendentium contra portam iudicalem, et usque ad cocnaculum anguli. Et inter cocnaculum anguli in porta gregis⁵ ædificaverunt aurifices et negotiatores.

Cap. IV. — Factum est autem, cum audisset Sanaballat quod edificarem murum, iratus est valde; et motus nimis subsannavit Judæos, et dixit coram fratribus suis et frequentia Samaritanorum: Quid Judæi faciunt imbeciles? Num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, et complebunt in una die? Nunquid edificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? Sed et Tobias Ammanites proximus ejus, ait: Edificent: si ascenderit vulpes, transillet murum eorum lapideum. Audi, Deus noster, quia facti sumus despectio [AL. despectui]: converte opprobrium super caput eorum, et da eos in despectionem in terra captivitatis. Ne operas iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt

1. Sic ms. omnes constanter retinent *Colhozai*, cum Hebræus hodiernus legat absque *iod* in fine *Colhoza*. MARR.

2. Pro *Bavai* in reginæ mss. est *Behui*: Hebræice בְּחַי.

3. Prasertim vero Hebræus textus, הִרְהַר, quod est *accendit sese, animos sumpsit, sive indignatus est*, LXX verbo, non sensu, abluunt, *ἐκπέραε, tenuit*, quod et aliis placet. Apparet autem Hieronymum,

qui venit in monte, הָ הָ litteram pro הָ accepisse, ac legisse הִרְהַר כִּן הִרְהַר.

4. Ms. reginæ, *Anon filius Selo*. Mox *Mosollam* pro *Mosollam*. Denique paulo post *aurificis*, quod et Vulgati Latini preferunt, pro *artificis*, idque rectius ad Hebræum verbum הַצְרִיפִי; sapiens enim confilatorem auri, sive aurifabrum, nonnulli צֹרֵר sonant.

5. Idem ms. *angulis ad portam gregis*.

ædificantes. Itaque ædificamus murum, et conjunximus totum usque ad partem dimidiam: et provocatum est cor populi ad operandum.

Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias, et Arabes, et Ammanite, et Azotii, quod obducta esset cicatrix muri Jerusalem, et quod cepissent interrupta concludi, irati sunt nimis. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, et pugnarent contra Jerusalem, et molirentur insidias. Et oravimus Deum nostrum, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. Dixit autem Judas: Debilitata est fortitudo portantis, et humus nimia est, et nos non poterimus edificare murum. Et dixerunt hostes nostri: Ne sciant, et ignorent, donec veniamus in medium eorum, et interficiamus eos, et cesare faciamus opus.

Factum est autem, venientibus Judæis, qui habitabant iuxta eos, et dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos, statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis, et lanceis, et arcibus. Et perspexi atque surrexi: et alto ad optinales et magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Nolite timere a facie eorum. Domini magni et terribilis mementote, et pugate pro fratribus vestris, filiis vestris, et filiabus vestris, et uxoris vestris, et domibus vestris.

Factum est autem, cum audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum. Et factum est a die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, et media parata erat ad bellum, et lanceæ, et scuta, et arcus¹, et loriceæ, et principes post eos in omni domo Juda, ædificantium in muro, et polantium onera, et imponentium; una manu sua faciebat opus, et altera tenebat gladium: ædificantium enim unusquisque gladio erat accinotus renes. Et ædificabant, et clangebant buccina iuxta me. Et dixi ad optimates, et ad magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Opus grande est et latum, et nos separati sumus in muro procul alter ab altero: in loco

quoecunque audieritis clangorem tubæ, illic concurrite ad nos: Deus noster pugnabit pro nobis. Et nos ipsi faciamus opus: et media pars nostrum leonate lanceas, ab ascensu auroræ donec egrediantur astra. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, et sint nobis vices per noctem, et diem ad operandum. Ego autem et fratres mei, et pueri mei, et custodes qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra: unusquisque tantum nudabatur ad baptismum.

Cap. V. — Et factus est clamor populi et uxorum ejus magnus, adversus fratres suos Judæos. Et erant qui dicerent: Filii nostri et filie nostræ multe sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus, et vivamus. Et erant qui dicerent: Agros nostros, et vineas, et domos nostras opponamus, et accipiamus frumentum in fame. Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusque agros nostros et vineas: et nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostræ sunt: sicut filii eorum, ita et filii nostri. Ecce nos subjugamus filios nostros et filias nostras in servitutem, et de filiabus nostris sunt famule, nec habemus unde possint redimi, et agros nostros, et vineas nostras alii possident. Et iratus sum nimis cum audissem clamorem eorum secundum verba hæc: cogitavique cor meum mecum: et increpui optimates et magistratus, et dixi² eis: Usuræne singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concionem magnam, et dixi eis:

Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem nostram: et vos igitur venditis fratres vestros, et redimemus eos? Et siluerunt nec invenerunt quid responderent: dixique ad eos: Non est bona res quam facitis, quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobetur nobis a gentibus inimicis nostris? Et ego, et fratres mei, et pueri mei, commoda vimus plurimis

1. Voces et *arcus*, quæ tamen et in Hebr. sunt, reginæ ms. tacet.

2. Viliose antea scriptum erat et *dixit*.

3. Variam in hoc versiculo retinent locutionem mss. codices: plures ita legunt: *Et vos igitur vendite fratres nostros, et ememus eos*.

dite fratres nostros, et ememus eos. Canon Memmianus in textu habet: *Et vos igitur venditis fratres nostros, redimemus eos*. In margine, *alibi, vendite fratres vestros, et ememus eos*. MARR.

— Reginæ ms. cum aliis penes Marrian. *vendite fratres nostros, et ememus eos*.

pecuniam et frumentum: non repetamus in commune istud, ac alienum concedamus, quod debetur nobis. Reddite eis hodie agros suos, et vineas suas, et olivea sua, et domos suas: quin potius et centesimam pecuniae, frumenti, vini, et olei, quam exigere soletis ab eis nihil quaeremus: sicque faciemus ut loqueris. Et vocavi sacerdotes, et adjuravi eos ut facerent juxta quod dixeram. Insuper excussi sinum meum, et dixi: Sic excutiat Deus omnem virum qui non impleverit verbum istud, de domo suo, et de laboribus suis: sic excutiat, et vacuus fiat. Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.

A die autem illa, qua praeparat rex mihi ut essom dux in terra Juda, ab anno vicesimo usque ad annum tricesimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego et fratres mei annonae, quae ducibus debebantur, non comedimus. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, et acceperunt ab eis, in pane, et vino, et pecunia, quotidie siclos quadraginta: sed et ministri eorum depresserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei: quin potius in opere muri aedificavi, et agrum non emi, et omnes pueri mei congregati ad opus erant. Judaei quoque et magistratus, centum quinquaginta viri, et qui veniebant ad nos de gentibus quae in circui nostro sunt [At. erant], in mensa mea erant. Parabat autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, et inter dies decem vina diversa, et alia multa tribuebam: in super et annonas ducatus mei non quaesivi: valde enim attenuatus erat populus. Memento mei, Deus meus, in bonum, secundum omnia quae feci populo huic.

Cap. VI. — Factum est autem, cum adisset Sanaballat, et Tobias, et Gosem Arabs, et ceteri inimici nostri, quod aedificassem ego murum, et non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in

1. Interserit hic idem ms. nomen *Maralis*, quod quidem haud scio unde excederit.

2. Regina ms. alique apud Martian. in *vitulis*: aliis codices et Vulgati plerique omnes ante Sixti V editionem aequo male in *vinculis* praeferebant. Taceo quod uno, pro *Ono*, in nonnullis legitur.

portis) miserunt Sanaballat et Gosem ad me, dicentes: Veni, et percutiamus foedus pariter in viculis in campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum. Misi ergo ad eos nuntios dicens: Opus grande ego facio, et non possum descendere ad vos. Miserunt autem ad me descendere, ne forte negligatur cum venero et secundum verbum hoc per quatuor vices; et respondi eis juxta sermonem priorem. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum suum, et epistolam habebat in manu scriptam hoc modo:

In gentibus auditum est, et Gosem dixit, quod tu et Judaei cogitatis rebellare, et propterea aedifices murum et levare te velis super eos regem, propter quam causam et prophetas posueris, qui praedicent de te Jerusalem, dicentes: Rex in Judea est. Auditorus est rex verba haec, idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter. Et misi ad eos, dicens. Non est factum secundum verba haec, quae tu loqueris; de corde enim tuo tu componis haec. Omnes autem [At. enim] hi terrebant nos, cogitantes quod cessarent manus nostrae ab opere, et quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas et ingressus sum domum Semaie filii Dalai filii Metabel secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, et claudamus portas aedis: quia venturi sunt ut interficiant te, et nocte venturi sunt ad occidendum te. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? Et quis ut ego ingredietur templum, et vivet? Non ingrediar. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, et Tobias, et Sanaballat conduxissent eum; acceperat enim pretium ut territus facerem et peccarem, et haberent malum, quod exprobrarent mihi. Memento mei, Domine, pro Tobia, et Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed et Noadiah propheta, et ceterorum prophetarum, qui terrebant me. Completus est autem murus vicissimo quinto die mensis elul, quinquaginta duobus diebus.

Factum est ergo cum adisset omnes inimici

3. Vitiose in eodem ms. *fuit*, pro *fugit*.

4. Idem ms. vitiose iterum, et non *Adia*. Praestat vero admonere, in Heb. אֲדִיָּה esse sequiori genere, sive prophetissam Noadiah dici, non prophetam.

nostri, ut timerent universae gentes quae erant in circui nostro, et conciderent intra semetipsos, et scirent quod a Deo factum esset opus hoc. Sed et in diebus illis, multo optimatum Judaeorum epistolae mittebantur ad Tobiam, et a Tobia veniebant ad eos. Multi enim erant in Judaea habentes juramentum ejus, quia gener erat Secheniae filii Jorei, et Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filii Barachiae: sed et laudabant eum coram me, et verba mea nuntiabant ei: et Tobias mittebat epistolam, ut teneret me.

Cap. VII. — Postquam autem aedificatus est murus, et posui valvas, et recensui janitores, et cantores, et levitas: praecipi Anani fratri meo, et Ananie principi domus de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax et timens Deum plus caeteris videbatur), et dixi eis: Non aperiantur porte Jerusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausae portae sunt, et oppolata: et posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, et unumquemque contra domum suam. Civitas autem erat lata nimis et grandis, et populus parvus in medio ejus, et non erant domus aedificatae. Dedit Deus autem in corde meo, et congregavi optimates, et magistratus, et vulgus, ut recenserem eos, et inveni librum census eorum, qui ascenderant primum, et inventum est scriptum in eo:

Isti filii provinciae, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, et reversi sunt in Jerusalem, et in Judaeam unusquisque in civitatem suam. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Neemias, Azarias, Raamias, Naamani [At. Naamin], Mardocheus, Belsan, Mespharath, Beggai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israel.

Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo. Filii Saphathie, trecenti septuaginta duo.

Filii Area, sexcenti quinquaginta duo. Filii Phaeth Moab, filiorum Josue et Joab, duo millia octingenti decem et octo. Filii Elam, mille ducenti quinquaginta quatuor [At. octoginta]. Filii Zethua, octingenti quadraginta quinque. Filii Zachai, septingenti sexaginta. Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo. Filii Bebai, sexcenti viginti octo. Filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo. Filii Adoniam, sexcenti sexaginta septem. Filii Baggai, duo millia sexaginta septem. Filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque. Filii Ater, filii Ezechiae, nonaginta octo. Filii Asem, trecenti viginti octo. Filii Besai, trecenti viginti quatuor. Filii Areph, centum duodecim. Filii Gaboon, nonaginta quinque. Viri Beth-Leem et Netupha, centum octoginta octo. Viri Anathoth, centum viginti octo. Viri Beth-Azmoth quadraginta duo. Viri Cariath-larim, Cephira, et Beroth, septingenti quadraginta tres. Viri Rama et Geba, sexcenti viginti unus. Viri Machmas, centum viginti duo. Viri Beth-El, et Ai, centum viginti tres. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo. Viri Elam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor. Filii Arem, trecenti viginti. Filii Jeriho, trecenti quadraginta quinque. Filii Lod Hadid et Ono, septingenti viginti unus. Filii Senaa, tria millia nongenti triginta.

Sacerdotes: Filii Idalia in domo Josua, nongenti septuaginta tres. Filii Immer, mille quinquaginta duo. Filii Phashur, mille ducenti quadraginta septem. Filii Arem, mille decem et septem. Levitae: Filii Josue et Cadmiel [At. Cedmiel], filiorum Odviae, septuaginta quatuor. Cantores: Filii Asaph, centum quadraginta octo. Janitores: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Aceub, filii Aitra, filii Sobai, centum triginta octo. Nathinai: filii Soa, filii Aspha, [At. Hasupha], filii Tobbaath, filii Ceros, filii Saa, filii Phadon, filii Lebana, filii Agaba, filii Sel-

1. Ita canon Memmianus ac caeteri omnes mss. codices. Editi legunt *filii Area* juxta Hebraeum, ubi nullum apparet *iod* initio hujus nominis. MARX.

2. Reg. ms. *septuaginta septem*: mox quoque *Baggai* pro *Baggai*: Vulg. *Begai*, MARX.

3. Cum Vulgatis et Graeco, reginae ms. *filii* hic praefert pro *viri*: Hebraeus autem וְיָשָׁר.

4. Uno augei numerum reginae ms. qui et *Goba* pro *Soba*, et mox *Ag* pro *Ai* legit. De Nebo, quae altera nominatur, notatum doctis viris, priorem Nebo

in vetustis editionibus Latinis olim existisse. Vide supra Esdras cap. xi, 32.

5. Regis. ms. haud tamen recte, praetermissa voce *filii*, *Siaofado* serie continua praefert. Pro *Selmon*, quod sequitur, atque ita in nostris quoque legitur mss. propius ad Hebraeum textum Vulgati habent *Selmai*. Paulo post pro *Gezem* idem habet ms. *Gezia*, et *Unim* pro *Munim*, et *Neptusim* pro *Nephusim*, denique inferius *Gachubada*, pro *Jahala*, etc.